

בס"ד
פר' פקודי
גיליון רל"ח
שנה ה'
אדר ב' תשפ"ד

בדרו אמונה

במשנת מרן רשכבה"ג הדרך אמונה זללה"ה

חיים של שמחה – דברים מתורת רבינו הקדוש מרן זצוק"ל בעניני פורים.

נכתב ע"י תלמידו הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א מר"י 'משאת המלך' וראש כולל בישיבת אברכים 'מדרש אליהו'

האם אפשר גם עני ולא דוקא אביון: שאלתי את מרן זצ"ל האם נכונה השמועה בשם מרן החזו"א זי"ע שמספיק לתת מתנות לאביונים ל"עניי" ואין צורך לתת מתנות לאביונים דוקא ל"אביון".

אמר לי מרן זצ"ל: "לא שמעתי שמועה בענין בשם החזו"א, אך נוהגים לתת גם לעני. והרי כתוב בירושלמי ש"כל הפותח יד נותנים לו" בפורים, אם כן ודאי שיוצאים בנתינה לעני.

והוסיף מרן זצ"ל: "תדע לך ש"כל הפותח יד נותנים לו" הוא קולא ולא חומרא, שאין הכוונה שכל מי שפותח יד צריך לתת לו, אלא שיוצאים ידי חובת מתנות לאביונים גם במי שפותח יד, אפילו שהוא אינו עני".

ואכן, אלו דברי הריטב"א (מגילה ז, א. וכו"כ הרמב"ן והשיטמ"ק ב"מ עה, ב): "פירשו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו, לומר שנותנין לכל אדם, ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו, שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא, אלא מדין שמחה. שהרי אף לעניים יש לשלוח מנות.

מגילה שלא בזמנה: תושבי קיבוץ חילוני, המתקרבים ליהדות, מוכנים לבוא בהמוניהם ולשמוע את קריאת המגילה כהלכתה, רק בתנאי שיקראו את המגילה לפני פורים, משום שבפורים הם 'עסוקים מאד' במסיבת הפורים המקומית...

הפעילים העוסקים בקירוב הקיבוצניקים אל אביונו שבשמים, שאלו האם ניתן לקרוא להם את המגילה לפני פורים, והאם יש בזה סרך ממצות קריאת המגילה. כתבתי באריכות על נושא זה והבאתי את הדברים הכתובים למרן רבינו זצוק"ל.

רבנו קרא את הדברים, פסק ואמר שלמרות שניתן לצדד להקל ולאפשר לבני הקיבוץ לקרוא מגילה לפני פורים, אך למעשה קשה לנהוג שלא כדין וצריך לשכנע את בני הקיבוץ שישמעו את המגילה בליל פורים.

מגילה מהודרת או מתנות לאביונים: סיפרתי למרן זצ"ל על אברך שיש לו סכום כסף שאפשר לקנות בו מגילה מהודרת לקריאתו האישית בשעת קריאת המגילה בבית הכנסת, והוא הסתפק האם להשתמש בכסף לצורך ריבוי מתנות לאביונים או לקנות בו מגילה.

רבינו השיב בנחרצות: "עדיף שיתן את כספו למתנות לאביונים".

חינוך לקטנים: אמרתי למרן זצ"ל שהפרי מגדים (א"א תרצ"ה סק"י"ד) כתב שצריך לחנך את הילדים למצות מתנות לאביונים. לאור זאת הסתפקתי האם צריך להקנות לילדים כסף, כדי

לימוד מסכת של ניסים: נדברתי עם מרן זי"ע באחד מימי חודש אדר על סגולת לימוד מסכת קינים עם הפירוש הנודע "קן מפורשת", של בנו של רבי אליהו גוטמכר זי"ע, הגיב מרן זי"ע: "זאת סגולה שהרבנית נותנת. אני אומר ללמוד כעת מסכת מגילה... זאת מסכת של ניסים..."

טיפול שיניים בתענית אסתר: שאלתי את רבינו האם מותר לערוך טיפול שיניים בתענית אסתר, כשיש לחוש שעלול על ידי כך לשתות מהמים שנותנים בשעת הטיפול, או שנאמר שכיון שצריך טיפול זה לרפואתו, מותר. והשיב רבינו: טוב למנוע אם אפשר.

לרומם ילד יהודי בתחפושת: בפורים ניגש אל רבינו זצוק"ל ילד המחופש לדג. התעניין רבינו למה התחפש. "לדג", השיב הילדון.

"לא", חייך רבי חיים אל הילד. "התחפשת ליונה במעי הדגה. אתה יונה הנביא ומסיב לך יש דג...". הרי לנו כיצד מרוממים ילד יהודי בתחפושת.

בעל ואשה אביון אחד או שניים: שאלתי את רבינו האם בעל ואשה נחשבים לשני אביונים או לאביון אחד לענין מתנות לאביונים. והאם אב ובנו הסמוך על שולחנו חשיבו לב' אביונים או לאביון א' (עיין בשו"ת בנין עולם או"ח סי' ל"ו שסבר שנחשבים לשני אביונים, והו"ד בכה"ח סי' תרצ"ד סק"י. ואולם הערוה"ש שם ס"ב ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"ז כתבו שחשובים הם לאביון אחד). והשיב רבנו זצ"ל שנחשבים הם לאביון אחד.

ליתן לאביון אחר סעודת פורים: שאלתי את מרן רבינו זצוק"ל האם ישנו חסרון ליתן לאביון מעות לאחר הצהרים, אחר זמן סעודת פורים, כיון שמסתבר שכבר לא יוכל לרכוש בשעה זו צרכי הסעודה. והשיב רבנו זצוק"ל שאין בעיה בדבר.

מתנות לאביונים כשהעני מחזיר הצדקה: שאלתי את מרן זצ"ל האם מקיימים מתנות לאביונים כשהעני החזיר הצדקה לנותן. והשיבני מרן זצ"ל: צריך לחלק בין המקרים, שאם העני קיבל כבר את המעות מיזו וזכה בהם, אזי אם החזיר לו יצא ידי חובתו. אך אם מסרב הוא לקחת, לא יצא.

מתנות לאביונים אי שרי קודם סעודה: שאלתי את מרן זצ"ל האם יש להקפיד ליתן מתנות לאביונים קודם אכילת קבע. והשיבני הגר"ח זצ"ל: אכן, יש שהקפידו על זה.

שיתנו אותו בעצמם לאביונים, או שמספיק שהילד יהיה שלוחו של אביו לתת את מעות מתנות לאביונים שלו.

השיב רבינו: לא נהוג לחנך קטנים למצות מתנות לאביונים.

...

כסף להכנסת כלה: שאלתי את רבנו זצ"ל האם יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת כסף להכנסת כלה עניינה, באופן שתרכוש בכסף בגדים ושאר עניינה.

ענה לי רבינו: **יוצאים ידי חובה, ובתנאי שיתנו לה כסף ולא בגדים או שאר דברים.** (עיין משנ"ב תרצ"ד סק"ב, ובפרמ"ג נקיט שיוצא י"ח בבגדים בדיעבד. ועי' טו"א מגילה ז' ב' בקו"א).

...

יין לנשים: רבינו זצוק"ל פסק **שנשים צריכות לשתות קצת יין לשמחת היום, אבל לא להשתכר עד דלא ידע.** ובספר אורחות רבנו (ח"ג עניני פורים אות צז) מובא שמרן הקהילות יעקב זצוק"ל הורה בפורים לנכדותיו לשתות קצת יין לשמחת היום.

...

סמיכות מצוות הפורים: שאלתי את רבינו האם ישנה מעלה להסמיך מתנות לאביונים מיד לאחר קריאת המגילה, כדי שברכת 'שהחיינו' של קריאת המגילה תוצמד גם למצוות מתנות לאביונים. ואם נאמר כך, אזי גם עדיף שלא יהיה הפסק בין המגילה למתנות לאביונים? מרן זצ"ל ענה לי במילה אחת: **נכון.**

...

שיעור מתנות לאביונים: דיברתי עם מרן זצ"ל על כך שמצינו בפוסקים כמה וכמה שיעורים לקיום מצות מתנות לאביונים, ושאלתי מה דעתו למעשה.

מרן הגר"ח זצ"ל אמר: **על פי הדין מועיל לתת רק פרוטה לכל עני, כפי שפסק המשנה ברורה.** אך ממידת חסידות צריך להדר ולהוסיף כמה שאפשר.

...

עניי עירך קודמין: באלול התשס"ד נכנסתי אל רבנו הגר"ח קניבסקי זצ"ל, יחד עם ראשי "קופת מתן בסתר אלעד" ושטחתי לפניו שאלות בעניני צדקה, ואביא בס"ד חלק מתשובותיו של מו"ר רבינו הגר"ח זיע"א, וכדלהלן:

עניי העיר קודמים לעניי עיר אחרת, שנאמר "לאחריך לענייך ולאביונך בארצך" וכמש"כ הרמב"ם. ובכלל "עניי העיר" ו"בני העיר" נכללים כל אלו ששהו בעיר במשך שנה, או שקנו בעיר דירה או שבדעתם להשתקע שם, וכמש"כ באהבת חסד פ"ו עפ"ד השו"ע יו"ד רנ"ו ה'. וגם אנשים השהים בכל שעות היום בעיר אחרת, לצרכי לימוד תורה, עבודה וכדו', נכללים בגדר "בני העיר" בהם דירת מגוריהם ומקום שינתם, ועליהם להעדיף את עניי עיר זו על פני כל עניי עיר אחרת.

שאלתי את רבינו מי נכללים בגדר "עניי העיר" ומהו המושג "עיר" לענין זה, והצביע הגר"ח על ד' הביאה"ל או"ח סי' תס"ח ד"ה וחומרי, הדין לענין דין "חומרי מקום הלך לשם" וכותב שהגדרת קהילה היא שיש לה מנין קבוע, בתי כנסיות, מורה צדק ומקוה טהרה.

רבינו הגר"ח זצ"ל דימה את ב' הענינים ואמר שבגדר "בני העיר" לענין "עניי עירך" נכללים כל הזקוקים לצרכי הקהילה הנ"ל.

הורה רבינו שאדם שהתגורר בעיר אחת וחתם "הוראת קבע" בנקאית לקופת הצדקה של אותה העיר, וכעת עבר לעיר אחרת, יעביר את "הוראת קבע" לעיר מגוריו הנוכחית,

וכמש"כ המשנ"ב סי' תס"ח סק"ט שאם בדעת האדם להשתקע בעירו החדשה, שוב א"צ לנהוג את חומרי המקום שבה ממנו. וחז"י דאינו קשור כלל ועיקר למקום מגוריו הקודם, על כל השלכותיו ההלכתיות הקשורות בכך.

...

חלוקת סכומי הצדקה: כתב הרמב"ם בפייהמ"ש אבות פ"ג משנה ט"ו שעדיף לתרום הצדקה בפעמים רבות ולא להעניק את מלוא סכום הצדקה בבת אחת, מפני שע"י רוב המעשים מפעיל האדם בנפשו את מידת הנדיבות.

ואמר רבינו זיע"א **שפשוט שגם חתימה על "הוראת קבע" המורה לבנק לתרום סכום חודשי לצדקה, נחשב גם ל"פועל נפשו במידת הנדיבות"**, אף שהחתימה וההוראה לבנק נעשית בפעם אחת, דמ"מ עצם ההוראה להוציא ממון לצדקה בפעמים רבות, נחשבת לריבוי מעשי צדקה.

...

עבירה מכבה צדקה וגדר צדקה: בשנת התשס"ג שאלתי (במכתב) את מו"ר הגר"ח קניבסקי זיע"א כך: בספר דרך אמונה פ"י ממתנות עניים מבואר בשם הגאון החיד"א בברכ"י שאף שעבירה מכבה מצוה, מ"מ אין עבירה מכבה צדקה.

ובמאסף שהוציאה "קופת העיר ב"ב" נכתב שרבינו זיע"א נשאל לטעם הדבר והשיב כי מבואר בחז"ל ששקולה צדקה כנגד כל המצוות. ולא הבנתי, דסו"ס האי כללא דעבירה מכבה מצוה לכאוי שייכת גם במצוות חשובות. ולעני"ד הטעם בזה אחר הוא, והוא דשאני צדקה מכל המצוות שעניינם עשיית המצוה עצמה, ומשא"כ צדקה עיקרה קבלת העני, שיהיה לו כדי מחייתו. וכל המושג ד"עבירה מכבה מצוה" פי' שאדם שעשה מצוה לרצון הית"ש תיקן חלק בנפשו.

אך כשלאחר מכן עבר עבירה פגם הוא בנפשו. אך כשמעשה המצוה אינו קשור כ"כ למעשה האדם כי אם לקבלת המקבל, לכאוי אין "עבירה מכבה צדקה". [ולעצם החילוק שבין צדקה לשאר מצוות מצינו ד' המהרי"ט שכי' דבצדקה א"צ לכוי'ן לשם מצוה הגם דמצוות צריכות כוונה, ועי' קובץ מאמרים להגרא"ו שדן האם אפיקורס שנתן צדקה קיים המצוה כיון דעיקרו קבלת העני, ומ"מ מסקנתו שלא יצא ידי המצוה דסו"ס אפיקורס הוא. וראה במש"כ בזה בספרנו זה בענין כוונה במצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ואכמ"ל].

והשיבני הגר"ח זיע"א במכתב, וז"ל: איני זוכר שעניתי כך, אבל נכון מש"כ מע"כ שבקבלת המקבל אפי' הנותן לא כיון למצוה יש לו שכר, כמש"כ מי שאבד מטבע ומצאו עני יש לו שכר.

...

מזיק בפורים: הסתפקתי בבן עיר הפרזים שנוהג דיני הפורים גם בפורים דמוקפין משום הספק (וכפי שישנם הנוהגים כן בב"ב כהוראת רבנו החזו"א זצוק"ל, וכן יש הנוהגים כן באלעד ובערים נוספות), והזיק מחמת רוב שמחת הפורים. ואולם הניזק אינו נוהג ביום זה פורים. האם עליו לשלם נזקו כהזיק בכל ימות השנה, או שנאמר שכיון שהמזיק נוהג ביום זה פורים מספק, ייפטר כדן המזיק בשמחת פורים.

עוד הסתפקתי בבן הפרזים שהתארח בסעודת פורים דמוקפין אצל בני המוקפין והזיק. האם הולכים אחר המזיק או אחר הניזק, והארכתני בס"ד בנושא זה בספרי ויאמר שמואל, עיינו שם. ושאלתי במכתב שאלה את מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם השמח והזיק ביום פורים דשושן בעיר המסופקת, האם חייב לשלם. והשיב לי רבנו: "מסתבר שכיון שחייב בשמחה בב' הימים ממילא פטור". עוד שאלתי האם אזלינן בתר יום הפורים דהמזיק או דהניזק. והשיבני: "מסתבר דאזלינן בתר המזיק".

לע"נ הגאון רבי שלמה בן הגאון הגדול רבי צבי יהודה ארלשטיין זצ"ל ר"י אהבת אהרן ומראשי כולל מורשה ודעת

ו"ל ע"י מכון "דרך אמונה" בקול ובכתב - קו דרך אמונה: 0799-211-666 לקבלת הגיליון במייל: a0799211666@gmail.com

הגיליון מובא מידי שבוע במסגרת חוברת אוצר הפרשה, גליונות מרבתינו זצוק"ל ושל"ט א ניתן לקבלו במייל - a169258235@gmail.com